

СТАНОВИЩЕ

**от д-р Дора Стоилова Левтерова- Гаджалова,
професор в ПУ „Паисий Хилендарски”**

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „**доктор**”
в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.2. Психология
докторска програма „Специална психология”

Автор: *Албена Володева Игнатова*

Тема: *Поведенчески и образователни аспекти на диференциалната диагноза между Дефицит на вниманието/хиперактивност и Дислексия*

Научен ръководител: *проф. д-р Дора Стоилова Левтерова - Гаджалова - ПУ „Паисий Хилендарски”*

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният комплект материали от Албена Игнатова на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички изискуеми документи. Докторантката е положила успешно и с отличен успех всички изпити по учебния план. Отчислена е с право на защита в законоустановени срокове.

2. Актуалност на тематиката

Проблематиката на дисертационния труд е актуална и със сериозна практическа приложимост. В образователната и клиничната практика липсват ясни разграничителни критерии за осъществяване на диференциална диагноза при Хиперактивност с дефицит на вниманието /ХАДВ/ и дислексия. Тази липса съществено затруднява диагностичния процес. В дисертационния труд, на база на интерпретации на научни теории се прави успешен опит да се идентифицират точни и качествени различия между ХАДВ и дислексия в областта на академичното функциониране: обучително и поведенческо. От друга страна, нарушенията, свързани с огромяването, също имат хетерогенен характер, което пречи на прилагането на адекватна терапевтична и образователна стратегия, с оглед тяхното преодоляване. Изясня-

вайки количествените и качествените характеристики на нарушенията в четенето и екстернализираното поведение се подпомага терапевтичната и педагогическата практика.

3. Познаване на проблема

Игнатова е запозната с проблематиката в научната литература както в исторически, така и в съвременен план. Успешно се внасят интерпретативни и синергетични модели на анализ на проблемите на поведенческите и образователните аспекти на ХАДВ и дислексия.

4. Методика на изследването

Методиката на изследване включва два етапа: критериално-уточняващ и емпирично-апробиращ. Постановката на изследването е ясно обоснована, уточнени са предмет и обект на изследването. Методика включва стимулен материал за четене, за оценка на поведението, стимулен материал поведенчески скали и въпросници (по Barkley & Murphy, 1998) с изричното позволение на авторите, скали за деструктивно поведение и въпросници, описващи ситуациите вкъщи и в училище. Поставени са четири хипотези. Конкретизирани са участниците в емпиричното проучване - три групи на изследвани лица (с ХАДВ; с Дислексия и контролна група – изследвани лица без обучителни и емоционално-поведенчески нарушения). Подбрани са ученици на възраст между 8,9 и 11,0 години. Общият брой на изследваните лица е 89 - 53 момчета и 36 момичета. Всички деца се обучават в масовите училища, а тези с ХАДВ и дислексия посещават ресурсните кабинети на Ресурсен център София - град.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд е с обем 149 страници. Състои се от пет глави, списък с използвана литература и приложения. Съдържа 28 таблици и 17 фигури. Библиографската справка включва 28 литературни източника на български език, 1 на руски език и 168 на английски език.

Първа глава представя теоретичната постановка на проблема за поведенческите и образователните аспекти на диференциалната диагноза между дефицит на вниманието/хиперактивност и дислексия.

Във втората глава е представена организацията на емпирично проучване: взаимоотношение между ХАДВ и дислексия при оценка на основните училищни умения и поведенческата реализация.

Третата глава е посветена на резултати от проведеното изследване по отношение на диференциалната диагноза между синдромите на ХАДВ и дислексия при оценка на основните училищни умения и поведенческата реализация.

Направена е много детайлна и прецизна статистическа обработка на емиричните данни, което дават основание за потвърждаване на първа и втора хипотеза и отхвърляне на четвърта хипотеза. За трета хипотеза няма категорично заключение, а по-категорично заключение би могло да се направи в по-нататъшни изследвания с различен дизайн - експериментални или лонгитюдни, вместо корелационни.

Формулирани са 14 много конкретни изводи, които биха могли да намерят по-обобщен вид и насоченост преимуществено към диференциалната диагноза на двете състояния ХАДВ и дислексия. В дисертационния труд на места ХАДВ и дислексия са посочени като нарушения, на други като заболявания, а всъщност те са състояния.

Посочените приноси на дисертационния труд са:

1. Направен е систематичен и сравнителен анализ на данните и теориите двете нарушения на развитието от различни диагностични области - образователна и поведенческа.
2. Проведено е значително по обем изследване сред българската популация едновременно върху поведенческите прояви и върху четвините нарушения сред деца в норма, дислексия и ХАДВ, като пълните данни са представени по систематичен начин.
3. Открити са значими разлики между децата с ХАДВ и тези с дислексия, както по отношение на поведенческите прояви, така и по отношение на четвините умения.
4. Изводите от направеното изследване са обобщени в новаторски заключения за диференциацията между диагнозите ХАДВ и дислексия.

В дисертационния труд ясно личи стремежът на докторантката да обясни всяко установено явление или получена фактология.

Приемам изведените приноси, като смятам, че те са безспорни и са резултат от личната ангажираност на докторанта към дисертационното изследване.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Докторантът е приложил 6 броя публикации, от които две са в съавторство. Всички публикации са по темата на дисертационното изследване. Една от публикациите е публикувана в периодично списание, две са на конгреси по психология и три на конференции в

страната и в чужбина. Личният принос на Игнатова във формулираните приноси спрямо получени резултати и тяхното тълкуване са безспорна негова заслуга.

7. Автореферат

Авторефератът е направен съобразно изискванията, съответства и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Резултатите от дисертацията могат да се ползват при бъдещи проучвания и при други групи участници в изследвания. Дисертационен труд е доказателство за провеждане на емпирични изследвания и за необходимостта от провеждане на различни по вид и характер емпирични проучвания в подкрепа на различни нива на диференциална диагностика. Идентифицирането на специфичните проблемите, свързани с овладяване на основните училищни умения и поведенческите характеристики при двете категории има важно значение за реализирането на качествено различните подходи на терапия, свързана с процесите на ограмотяване. Спецификата на подобен род изследвания предполагат още по-детайлен анализ на получените резултати по отделните скали. Скала разбиране на прочетеното би могла да бъде обогатена с оценка и сравнение на уменията за четене на глас, спрямо уменията четене на ум; разбиране на преносно значение; намиране на липсваща дума, прочит на зашумени думи. Въпросите, зададени след текста биха могли да бъдат групирани спрямо таргетни езикови елементи в текста. Възможен е детайлен диференциален анализ на екзогенните поведенчески прояви в двете експериментални групи. Разработаването и прилагането на диференциални образователни подходи е пряко свързано с успешното осъществяване на приобщаващото образование на тези деца и тяхната психологическа подкрепа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Педагогически факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Албена Володева Игнатова **притежава** необходимите теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Специална психология” като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’** на Албена Володева Игнатова в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, Докторска програма „Специална психология”

21.09.2016 г.

Изготвил становището: .....

/Проф.дпн Дора Левтерова-Гаджалова/